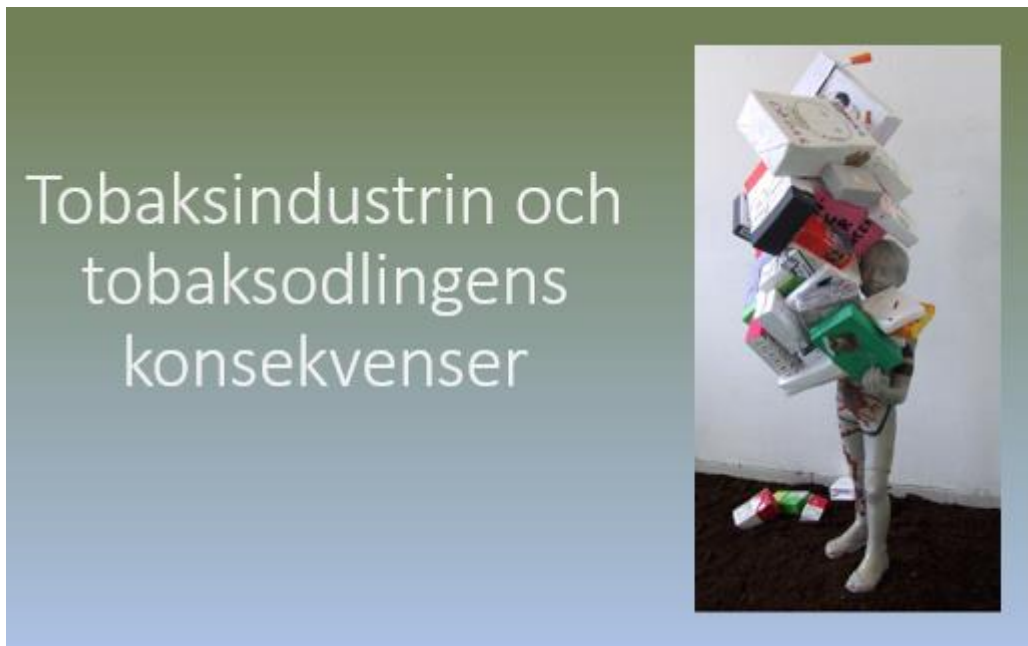

Manus Lektion

Tobaksindustrin och tobaksodlingens konsekvenser

Bild 1 – Tobaksindustrin och tobaksodlingens konsekvenser

När vi talar om tobak så handlar det oftast om hälsan och risken att drabbas av en massa sjukdomar. Men det finns andra perspektiv på tobaksfrågan som kan vara bra att ha kunskap om. Den här lektionen ska vi fokusera på tobaksindustrin och konsekvenserna av tobaksodlingen och om hur barnen drabbas. Vi kommer också att jobba en del i par/smågrupper för att förstå mer, diskutera och dela erfarenheter om allt detta med varandra.

Bild 2 – De fem största tobaksbolagen 2018

Vi börjar med tobaksindustrin som är uppbyggd i stora företag som verkar internationellt i olika delar av världen. Rökningen har gått ned i Sverige och därför kan det vara svårt att föreställa sig hur stor försäljningen fortfarande är bland tobaksföretagen i världen. På den här bilden ser ni de fem största företagen och enligt uppgift hade det största företaget Philip Morris International år 2017 en nettoförsäljning på 29,6 miljarder amerikanska dollar vilket motsvarar drygt 260 miljarder svenska kronor. Med nettoförsäljning menas försäljningen efter avdrag. Sammanlagt hade de fem bolagen en nettoförsäljning på nästan 115 miljarder amerikanska dollar, vilket motsvarar mer än 1000 miljarder svenska kronor.

Bild 3 – Tobaksindustrin utnyttjar fattiga länder

Det skulle ta den Brasilianske tobaksodlaren 6 år att tjäna vad direktören på BAT (British American Tobacco) tjänar på en dag... eller 2140 år att komma upp i hans årliga lön*. (* Beräkning gjord av Världshälsoorganisationen och Christian Aid)

Bild 4 – Tobaksindustrin fokuserar på fattiga länder

I Sverige liksom i många andra höginkomstländer har man infört lagstiftning mot tobak under de senaste två årtiondena och i takt med det har tobaksindustrins intresse ökat för att bli starkare i den fattigare delen i världen. Där ser tobaksindustrin nya möjliga marknader för att öka sin försäljning. I den reklam som görs säljer man en västlig livsstil som upplevs om attraktiv. I många av dessa länder saknas information och kunskap om rökningens risker hos befolkningen och påverkan kan därför bli mycket stark. I många av dessa länder har få kvinnor tidigare rökt och de blir tillsammans med barnen en viktig målgrupp.

Bild 5 – Industrin tjänar mycket – andra får ta de negativa konsekvenserna

Förhållandena är ojämlika mellan tobaksindustrin, rökaren och tobaksodlaren. För tobaksindustrin var den samlade vinsten för världens sex största tobaksbolag nästan 45 miljarder dollar år 2013, mer än de sammanlagda vinsterna för Coca Cola, Walt Disney, Google, McDonalds och Starbucks samma år. För rökaren kan priset vara högt då en av två rökare dör av sin rökning. För den redan fattiga tobaksodlaren blir förtjänsten låg. Om man jämför skörden från tobaksodling och potatisodling per hektar blir skörden av tobaksblad ett ton mot nästan 15 ton potatis. Och tobakspriset som bestäms av egna representanter för tobaksföretagen är lågt, tobaksbonden blir lätt förloraren.

Bild 6 – Tobaksodlingens konsekvenser

Ungefär 85 % av världens tobak odlas i låg-, och mellaninkomstländer och det är vanligt med små farmer. Genom odlingen skapas en rad negativa miljökonsekvenser. Tobaksplantan är en krävande planta och man tvingas därför ofta att hugga ned skog för att ta ny odlingsmark i bruk. Det kan leda till kalhuggning och till erosion då trädens rötter inte längre håller jorden. I Indonesien t ex så huggs regnskog ned för att ge plats åt tobaksodling.

Världens regnskogsområden är mycket viktiga att behålla för att motverka klimatförändringen. Genom att mycket bekämpningsmedel används i tobaksodling så kan jorden förgiftas och det finns också exempel där gifterna trängt ned så djupt att det förgiftat grundvatten. Eftersom tobak odlas i varmt klimat så är det ett mycket stort problem då det händer.

Människor som arbetar på tobaksfarm utsätts för stora hälsorisker; de utsätts för bekämpningsmedlen, får i sig höga halter av nikotin genom huden vid hanteringen av tobaksblad, skadar sig på verktyg som används och drabbas av insekts- och ormbett. Barnens drabbas än värre, av bekämpningsmedel, skador, bett och nikotin.

Många småfarmare väljer att odla tobak för att det inte kräver stora startkapital. Det handlar ofta om fattiga människor som försöker bygga ett bättre liv för sig och sin familj men som istället fastnar i skuldsaveri. Tobaksbonden kan till att börja med få stöd av ett tobaksföretag med till exempel gratis utsäde, lån till bekämpningsmedel och konstgödsel. När väl odlingen kommer igång, ska bonden börja betala tillbaka på lånen. Men då priset på tobaksråvaran ensidigt bestäms av tobaksindustrin är förtjänsten för bonden ofta för låg för att både kunna leva på odlingen och kunna betala tillbaka sina lån.

Det förstärker den fattigdomen och många små tobaksfarmare tvingas därför ta med hela sin familj i tobaksodlingen, också barnen. Det finns också många fattiga som jobbar som

daglönare på de större farmarna och bland dessa är det också vanligt att man tar med barnen. När man är daglönare har man ingen fast anställning med bestämd lön utan man jobbar de dagar man får och får betalt antingen med en timpenning som företaget bestämmer just då den dagen eller t ex för hur mycket tobaksblad man skördar.

Bild 7 – Barn i tobaksodling – plantering, skötsel och skörd

Barnarbete är alltid problematiskt, det handlar om fattigdom och människor som inte har alternativ. Det gör att barn som kommer från fattiga förhållanden inte får samma möjligheter som andra barn att få gå i skola och med utbildning skaffa sig en bättre framtid. Men ett problem som tillkommer vid tobaksodling är de allvarliga hälsorisker de utsätts för. Vanliga sysslor som barnen får ägna sig åt i tobaksodling visas på den här och följande bilder. Barnen på den här bilden planterar och vattnar tobaksplantor, de plockar tobaksblad, blandar bekämpningsmedel och hanterar konstgödsel. Det är tunga och farliga sysslor för ett barn. Många barn i tobaksodling får det som kallas Gröna tobakssjukan, de blir allvarligt nikotinförgiftade. De uppvisar symtom som yrsel, huvudvärk, får kräkningar och näsblod, ibland så allvarliga symtom att de kan kräva sjukvård. Barnen på bilden kommer från Malawi, Indonesien och USA. Det de alla har gemensamt är att de kommer från fattiga förhållanden och att de utnyttjas i tobaksodling. Tobaksindustrin säger att barn inte ska användas i odlingen men gör inget för att stoppa det.

Bild 8 – Barn i tobaksodling – förberedelse för torkning

Barnen på den här bilden arbetar med olika uppgifter som ingår i förberedelserna för att torka tobaksbladen. De kommer från Indonesien som är ett land där många barn används i tobaksodling, ett land med svag lagstiftning mot tobak och en stark tobaksindustri. Bladen torkas antingen i stora torklador som värms upp med hjälp av vedeldning eller genom att strimlas och torka i den heta solen på stora nät. På den här bilden ser ni barn som binder och hänger upp knippen med tobaksblad på stänger för att sedan hängas upp på ställningar i torkladorna. Ni ser andra barn som gör rullar av tobaksblad som sedan läggs och strimlas i en ställning med hjälp av en vass kniv innan de ska saltorkas.

Bild 9 – Barn i tobaksodling – torkning

Barnen på den här bilden jobbar med de torkade bladen. I den stora ladan hänger torkade blad som kontrolleras och hanteras av barn i USA. I ladan upplevs luften som mycket stickande av nikotin från tobaksbladen. Barnen på bilden längst ned till höger kommer från Mexiko. I bakgrunden syns ugnarna som laddas med ved för att gå dygnet runt under torkperioden. Både att sitta vid ugnarna och lasta in ved och att binda knippen av de torkade bladen innan de ska gå till råvaruauktionen är vanliga uppgifter för barn. Vid eldningen blir partikelhalterna i närheten höga och att vistas i den luften kan också vara hälsofarligt, särskilt för barnen.

Bild 10 – Övning i smågrupp/par

Instruktion till ledaren: Låt eleverna i grupper om fyra-sex personer eller i par göra ett arbete tillsammans som de dokumenterar på blädderblockspapper eller på annat sätt som eleverna väljer. Låt eleverna sen presentera sitt arbete och berätta hur de tänker. Dela ut något av nedanstående exempel till grupperna:

- Hur påverkas miljön? Gör en illustration över hur många träd som går åt till att torka tobaken, utifrån följande förutsättning: För att torka 300 cigaretter går det i snitt åt ett stort träd. En person som röker 20 cigaretter om dagen röker ca 7300 cigaretter på ett år och 73 000 på tio år.
Hur många träd åtgår för att torka tobaken till den personen som röker 20 cigaretter per dag under ett år?
- under 10, 20, 30 år...
Hur många träd åtgår för att torka tobaken till alla rökare i Sverige om de röker 20 cigaretter per dag under ett år?
- Vad kostar det att röka/snusa? Gör en illustration över vad det kostar att röka/snusa, utifrån någon av följande förutsättningar:
  - En person röker ett paket cigaretter (50 - 60 kr) om dagen. Vad blir kostnaden för rökningen under ett år, tio år, 20 år, 30 år och 40 år?
- Hur påverkas barnen som jobbar på en tobaksfarm? Rita och skriv, gör en illustration som beskriver barnens situation på tobaksfälten.
- Hur lång blir sträckan om man lägger ut alla cigaretter en som röker 20 cigaretter per dag blir, under en månad eller ett år?
Gör en illustration, en bild över hur lång sträcka det blir om man lägger ut cigaretterna efter varandra. Jämför med jordens yta, Sveriges yta eller annat förslag.

Bild 11 Filmer

Instruktion till ledaren: Följ upp lektionen vid ett annat tillfälle med att visa någon av dessa filmer. De är drygt 8 minuter långa. Låt eleverna efter att de sett filmen var för sig skriva och rita ett brev/budskap till en direktör på ett tobaksbolag eller någon annan t ex politiker som de vill nå med sitt budskap.